

SEBEVZDĚLÁVÁNÍ TRENÉRŮ Z POHLEDU EKONOMICKÉHO CHARAKTERU JEJICH TRENÉRSKÉ ČINNOSTI

COACHES SELF-EDUCATION FROM THE POINT OF VIEW OF AN ECONOMIC CHARACTER OF THEIR COACHING ACTIVITY

K. Kotlík, & P. Jansa

Univerzita Karlova, FTVS, Katedra pedagogiky, psychologie a didaktiky TV a sportu

Abstract

The paper occupies with further education of coaches of individual and team sports with the respect to the fact, whether coaches carry out their activity as main economic activity, partial economic activity or if they are volunteers (without any right to a salary). The goal of the paper was to investigate the approach of coaches to their education.

As the main research method, we use a questionnaire from Svoboda (1998), which was adjusted with the respect to current social conditions. The data were processed by using a descriptive statistics, namely crossed tables, further we use a chi-square test. All data were processed by statistical programme NCSS (version 6.0.21). The research sample contains 511 coaches with different levels of training licence (311 men and 200 women). Respondents were chosen by an intentional selection and research sample consists from attenders of coaching licence education in FTVS UK.

On one hand, coaches have generally positive attitude to taking part in coaching licence education, on the other hand their attitude to education which is not joined with coaching is prevailingly negative. Their effort to gain a coaching licence is apparently connected with an economic character of coaching activity. If we assess differences between individual sports and team sports, we can see them mainly in the area of further professional education (but not namely coaching licence), again with the connection to an economic character of coaching activity.

We can conclude that sport coaches have a very different approach to different kinds of their education and the obvious agent is mainly formalism.

Keywords: Education; Coach; Economic Activity; Training Course; Professional; Volunteer

Souhrn

Príspevek sa zaoberá ďalším vzdelávaním trenérů individuálních a týmových sportů ve vztahu ke skutečnosti, zda trenérskou činnost vykonávají jako svoji hlavní ekonomickou aktivitu, vedlejší ekonomickou aktivitu či dobrovolnou činnost bez nároku na finanční odměnu. Cílem práce bylo zjistit přístup trenérů k vlastnímu vzdělávání.

Hlavní výzkumnou metodou byl dotazník Svobody (1998), v upravené verzi. Získaná data byla zpracována pomocí deskriptivní statistiky, konkrétně kontingenčních tabulek, dále byl využito chí-kvadrát testu, vše pomocí programu NCSS (verze 6.0.21). Našeho šetření se zúčastnilo celkem 511 respondentů (z toho bylo 311 mužů a 200 žen) z řad trenérů různých kvalifikačních stupňů. Výběr souboru proběhl záměrným způsobem, kdy byli osloveni frekventanti kurzů trenérských licencí na FTVS UK.

Zatímco ke vzdělávání směřujícímu k získání nějakého druhu trenérské licence mají trenéři obecně kladný postoj, zcela odlišně přistupují k vzdělávání mimo obor své trenérské činnosti. Snaha získat trenérskou licenci, resp. stupeň licence, je zřetelně spjata s ekonomickým charakterem trenérské činnosti. Z hlediska rozdílů mezi individuálními a týmovými sporty je rozdíl zejména v oblasti dalšího, nelicenčního zvyšování trenérské odbornosti, a to opět ve vztahu k ekonomickému charakteru činnosti trenéra.

Lze konstatovat, že se dotázaní trenéři staví k různým druhům jejich vzdělávání velice různě a zřetelný je především formalismus.

Klíčová slova: vzdělání; trenér; ekonomická činnost; školení; profesionál; dobrovolník

Úvod

V současné době můžeme nejen v České republice, ale i v jiných evropských zemích konstatovat v oblasti trenérství velkou rozmanitost sociálních rolí trenérů, postavení či prestiže ve sportovních klubech včetně pracovněprávního zajištění, v neposlední řadě také finančního odměňování.

Tento problém je interpretován jako „smíšený profesní prostor“, který zdůrazňuje vysokou účast dobrovolných trenérů, kterými zpravidla jsou rodiče mladých sportovců nebo stále ještě aktivní sportovci, mnohdy blížící se ke konci své závodní kariéry. V tomto smíšeném prostoru profesní identity trenérství současně pracuje mnoho začátečníků, méně poloprofesionálních trenérů, velmi málo osob pak jako profesionální trenéři, srov. Janíková (2019).

Statistické údaje z různých evropských zemí dokumentují, že například ve Velké Británii tvoří 76 % trenérů dobrovolníci, 21 % jsou zaměstnanci na částečný úvazek a jen 3 % trenérů jsou zaměstnanci na plný úvazek, naopak v Litvě jsou všichni placeni jako zaměstnanci na částečný úvazek nebo jako zaměstnanci na plný úvazek. Rozdíly v poměru placených k neplaceným trenérům přispívají k nejistotě a rozdílným pohledům na trenérskou identitu (Lara-Bercial, North, Hämäläinen, Olthmanns, Minkhorst, & Petrovic, 2017).

Rozsáhlé výzkumné sledování trenérů v Československu prováděl Svoboda in Vaněk, Hošek, & Svoboda (1974), který zkonstruoval dva specifické dotazníky – „Sociální role trenéra“ a „Inventář postojů k trenérství“. Pozdější pokračování nalézáme opět u Svobody (1998), kdy jednorázovým dotazníkovým šetřením zjišťoval také názory a postoje u trenérů různých sportů. Výsledky byly věnovány aspektům vzdělávání, rozvoji schopností, názorům na vrcholový sport, motivaci aj. Například bylo konstatováno, že hlavním motivem trénování je zábava a potěšení, trenéři si chtějí především rozšířit svoje vědomosti a dovednosti vybraného sportu aj. Dalším konstatováním bylo, že hlavní úloha trenéra spočívá v dobré komunikaci se sportovci a umění motivovat je k výkonu. Po úpravě zmíněného dotazníku pokračovali v získávání informací o trenérské činnosti Jansa, & Kovář (2008), Kovář (2011), k problematice trenérství se také vyjadřují brněnští autoři Jůva, & Tomková (2010), resp. Gállová, & Jůva (2018), jejichž některá zjištění uvádíme v kapitole Diskuse.

Rovněž v zahraničí je oblast trenérství dlouhodobě řešena. Z novějších prací se trenérstvím zabývají např. Potrac, Gilbert, & Denison (2013) kteří se věnují především vzájemné interakci trenéra a sportovce. Dále Nelson, Groom, & Potrac (2014) se zmiňují o metodách výzkumu v oblasti sportovního tréninku, které považují za důležitý zdroj informací pro trenéry. Lyle, & Cusion (2016) vytvářejí koncepci sportovního koučování, kterou nahlízejí jako soubor smysluplných teoretických a praktických otázek. Vyjadřují se k odborné kompetenci trenéra, možnostem rozhodování, interakci mezi trenérem a sportovcem, odměňování a popis pedagogických přístupů včetně některých edukačních zásad pro činnost trenéra aj.

Vzdělání trenérů v různých oblastech vnímáme jako velice důležitý předpoklad nabývání potřebných profesních kompetencí. V současné době je rovněž znatelný celospolečenský tlak na profesní vzdělávání či zvyšování kvalifikace. Řada profesí je nově vázána na vyšší stupeň vzdělání, než tomu bylo v minulosti (např. zdravotní sestry, finanční poradci a mnoho dalších profesí). Z tohoto důvodu považujeme za důležité zjistit, jak na své odborné vzdělání nahlízejí trenéři různých druhů sportu a zda, případně jak k vlastnímu vzdělání přistupují. Cílem našeho šetření bylo tedy zjistit přístup trenérů k vlastnímu vzdělávání. Z důvodu existence velmi široké palety sportů a potřeb jednoznačného odlišovacího kritéria jsme sporty pracovně rozdělili na individuální a týmové, dále Diskuse.

Na základě stanoveného cíle byly formulovány následující otázky:

- Ovlivňuje finanční ohodnocení trenérské činnosti ochotu trenérů se vzdělávat v daném oboru?
- Přistupují trenéři aktivně ke vzdělávání i mimo obor trenérské činnosti?
- Existují rozdíly v přístupu trenérů k sebevzdělávání mezi individuálními a týmovými sporty?
- Existuje souvislost mezi ekonomickým charakterem trenérské činnosti a stupněm trenérské licence?

Pracovní hypotéza: Předpokládáme difference mezi soubory trenérů na základě ekonomického charakteru jejich trenérské činnosti, a to v oblasti dosaženého školního vzdělání, trenérských licencí, dalších odborných školení jako i mimooborových školení a dalších aspektů sebevzdělávání.

Metodika

Výzkumná metoda

Pro výzkumné šetření jsme využili upravenou variantu dotazníku Svobody (1988), který zjišťoval informace o trenérech v 5 tematických oblastech, a to formou uzavřených otázek na principu nominálních a intervalových škál. V tomto textu se věnujeme konkrétně oblasti vlastního vzdělávání a licencí, což je první tematická oblast daného dotazníku. Námi použitý dotazník byl v rámci aktualizace a přizpůsobení současným společenským podmínkám ověřován pilotáží na vzorku trenérů zařazených do licencí B a A školených na UK FTVS v akademickém roce 2016/2017. Na základě kritického posouzení pak byly některé položky jazykově upraveny.

Organizace výzkumného šetření a zpracování získaných dat

Dotazníkové šetření bylo provedeno záměrným výběrem na účastnících studia trenérských licencí C, B, A popř. trenérských tříd na UK FTVS v letech 2018 až 2020, částečně i na studentech kombinované formy studia na UK FTVS, kteří byli současně zařazeni do školení trenérských licencí v rámci studia. Celkově bylo zastoupeno 46 sportovních odvětví (počet celkem dotázaných osob: $n = 511$), které jsme rozdělili podle typologického zaměření na individuální a týmové sporty. Z trenérů individuálních sportů byla zastoupena nejvyšší četností atletika ($n = 39$), dále plavání ($n = 33$) a fitness ($n = 19$). Z trenérů týmových sportů měli největší zastoupení trenéři fotbalu ($n = 97$), následoval lední hokej ($n = 57$) a tenis ($n = 52$). Databáze byla vytvořena na podzim 2019 a zpracována programy Excel (verze 2016) a NCSS (verze 6.0.21) do kontingenčních tabulek dle třídících položek. Kromě deskriptivní analýzy bylo v případě tabulek nepopisujících strukturu výzkumného souboru pouze podle věku či charakteru ekonomické aktivity trenérů využito zjišťování statistické významnosti prostřednictvím chí-kvadrát testu, a to na 5% hladině významnosti.

Charakteristika výzkumného souboru

Výzkumný soubor sestával celkem z 511 osob, podrobně je struktura souboru uvedena v tabulce 1, a to podle pohlaví a věkových kategorií. Nejvyšší absolutní četnosti nacházíme ve věku 18 – 29 let u mužů ($n = 147$) i u žen ($n = 115$), každá další věková kategorie pak zaznamenává nižší absolutní četnosti respondentů. Žen bylo mezi respondenty o cca třetinu méně než mužů.

Tabulka 1./ Table 1.

Struktura souboru podle pohlaví a věku ($n = 511$)./ The structure of the sample according to a gender and an age ($n = 511$).

Pohlaví Gender	Věkové kategorie Age categories				
	18 - 29 let 18 – 29 years	30 - 44 let 30 – 44 years	45 - 59 let 45 – 59 years	60 a více let 60 a more years	Celkem Total
Muži/Men	147	99	55	10	311
Ženy/Women	115	61	22	2	200
Celkem/Total	262	160	77	12	511
Zdroj: autor Source: author					

Z důvodu zaměření textu uvádíme rovněž rozložení souboru trenérů podle kritéria, zda vykonávají trenérskou činnost jako svoji hlavní či vedlejší ekonomickou aktivitu, případně zda vykonávají trenérskou činnost jako dobrovolnou (a tudíž bez nároku na odměnu). Tyto údaje jsou přehledně uvedeny v tabulce 2 (z důvodu lepší přehlednosti uvádíme údaje v procentuálním vyjádření).

Z tabulky vyplývají především dvě skutečnosti. Předně lze konstatovat, že v individuálních sportech je výrazně vyšší podíl trenérů, kteří mají svoji trenérskou činnost jako hlavní ekonomickou aktivitu (v případě mužů činí rozdíl mezi druhy sportů zhruba 8 %, v případě žen pak dokonce cca 16 %). Druhou zřetelně vystupující skutečností je, že muži mají trenérskou činnost mnohem častěji než ženy jako svoji hlavní ekonomickou aktivitu, v případě žen se zase jedná o častější přivýdělek. Ostatní rozdíly pak vyplývají z výše uvedených.

Tabulka 2./ Table 2.

Trenérská činnost jako ekonomická aktivita (muži = 311; ženy = 200)./ Coaching activity as an economic activity (men = 311; women = 200).

Muži/ Men			
Druh sportu Kind of sport	Hlavní ekonomická aktivita Main economic activity	Vedlejší ekonomická aktivita Partial economic acitivity	Dobrovolnická činnost Volunteer activity
Individuální sporty Individual sports	41,43 %	35,00 %	23,57 %
Týmové sporty Team sports	33,33 %	43,86 %	22,81 %
Ženy/Women			
Druh sportu Kind of sport	Hlavní ekonomická aktivita Main economic activity	Vedlejší ekonomická aktivita Partial economic acitivity	Dobrovolnická činnost Volunteer activity
Individuální sporty Individual sports	27,41 %	56,30 %	16,30 %
Týmové sporty Team sports	10,77 %	56,92 %	32,31 %
Zdroj: autor Source: author			

Výsledky

Z výsledků uvedených v tabulce 3a,b (viz níže) je zřejmé, že spolu se zvyšujícím se vzděláním roste i počet trenérů. Nejvýraznější je tato skutečnost u trenérů, kteří mají trénování jako své hlavní či své vedlejší zaměstnání. Mezi trenéry s hlavním a s vedlejším zaměstnáním zaznamenáváme pouze drobné rozdíly, stejně tomu je v případě porovnání mezi trenéry týmových sportů a trenéry individuálních sportů.

Naopak v případě trenérů vykonávajících trenérskou činnost dobrovolnickým způsobem je zřejmé, že nejvíce jich má středoškolské vzdělání, markantní je to zejména u skupiny trenérů týmových sportů (60 % z nich má středoškolské vzdělání). Vysokoškolsky vzdělaní trenéři rovněž vykonávají trenérskou činnost bez nároku na odměnu, je to však v menší míře než je tomu u těch trenérů, kteří mají trénování jako svoji hlavní či vedlejší ekonomickou aktivitu (20 % dobrovolníků v případě týmových sportů a cca 35 % v případě individuálních sportů oproti 43 % až 55 % v případě ostatních kategorií).

Pokud porovnáme trenéry týmových sportů podle ekonomického charakteru jejich činnosti, zjistíme, že zatímco mezi středoškolsky vzdělanými trenéry se jejich podíl se zvyšující se ekonomickou závislostí snižuje, tak mezi vysokoškolsky vzdělanými trenéry je to naopak. V případě trenérů individuálních sportů je tomu tak u vysokoškolsky vzdělaných trenérů, neplatí to však mezi trenéry středoškolsky vzdělanými. Rozdíly uvedené v tabulce 3a,b jsou statisticky významné na hladině 0,05.

Dále jsme zjišťovali, zda se charakter ekonomické činnosti trenéra promítá i do jejich kvalifikace, resp. odborné způsobilosti k výkonu trenérské činnosti (viz tabulka 4a,b). Z níže uvedené tabulky je patrné, že trenéři vykonávající svoji činnost jako hlavní ekonomickou aktivitu mají (nebo aktuálně studují) ve většině případů nejvyšší trenérskou licenci (53 % trenérů individuálních sportů, resp. 67 % trenérů týmových sportů s hlavní ekonomickou aktivitou). Podle údajů uvedených v tabulce 4a,b lze také konstatovat, že trenéři vykonávající činnost jako hlavní ekonomickou aktivitu mají snahu o zvyšování své odborné kvalifikace (nejméně jich má třetí třídu, více pak druhou třídu a nejvíce první třídu, v případě individuálních sportů jsou pak rozdíly v této skupině trenérů takřka konstantní. Výše

uvedené však již neplatí v případě dalších odborných školení, která se přímo nevztahují na získání trenérské licence (viz tabulka 5a,b níže).

Tabulka 3a,b./ Table 3a,b.

Školní vzdělání trenérů podle ekonomického charakteru jejich trenérské činnosti./ School Education of Coaches according to an Economic Character of their Coaching Activity.

3a Individuální sporty 3a Individual sports	ZŠ Primary school	SŠ Secondary school	VŠ - ne TVS University – not PE	VŠ – TVS University - PE	Celkem Total
Hlavní ekonomická aktivita Main economic activity	1,05 %	36,85 %	12,63 %	49,47 %	100,00 %
Vedlejší ekonomická aktivita Partial economic activity	1,60 %	34,40 %	17,60 %	46,40 %	100,00 %
Dobrovolnická činnost Volunteer activity	3,64 %	41,81 %	19,99 %	34,55 %	100,00 %
$X^2 (3, N = 275) = 8.8, p > 0.05$					
3b Týmové sporty 3b Team sports	ZŠ Primary school	SŠ Secondary school	VŠ - ne TVS University – not PE	VŠ – TVS University - PE	Celkem Total
Hlavní ekonomická aktivita Main economic activity	0,00 %	31,25 %	14,06 %	54,69 %	100,00 %
Vedlejší ekonomická aktivita Partial economic activity	2,68 %	41,96 %	12,50 %	42,86 %	100,00 %
Dobrovolnická činnost Volunteer activity	0,00 %	60,00 %	20,00 %	20,00 %	100,00 %
$X^2 (3, N = 236) = 8.6, p > 0.05$					
Zdroj: autor Source: author					

Poznámka. ZŠ = základní škola; SŠ = střední škola; VŠ – ne TVS = vysoká škola se zaměřením mimo tělesnou výchovu a sport, VŠ – TVS = vysoká škola se zaměřením na tělesnou výchovu a sport, X^2 (stupně volnosti, N = velikost vzorku) = chí-kvadrát, p = p hodnota.

Note. Primary school; Secondary school; University – not PE = university oriented not in physical education and sport; University – PE = university oriented in physical education and sport, X^2 (degrees of freedom, N = sample size) = chi-square, p = p value.

Tabulka 4a,b./ Table 4a,b.

Trenérské licence podle ekonomického charakteru trenérské činnosti./ Coaching Licences according to an Economic Character of Coach 's Activity.

4a Individuální sporty 4a Individual sports	Licence C Licence C	Licence B Licence B	Licence A Licence A	Celkem Total
Hlavní ekonomická aktivita Main economic activity	13,68 %	33,68 %	52,64 %	100,00 %
Vedlejší ekonomická aktivita Partial economic activity	42,40 %	34,40 %	23,20 %	100,00 %
Dobrovolnická činnost Volunteer activity	52,73 %	25,00 %	21,82 %	100,00 %
4b Týmové sporty 4b Team sports	Licence C Licence C	Licence B Licence B	Licence A Licence A	Celkem Total
Hlavní ekonomická aktivita Main economic activity	7,81 %	25,00 %	67,19 %	100,00 %
Vedlejší ekonomická aktivita Partial economic activity	34,82 %	45,54 %	19,64 %	100,00 %
Dobrovolnická činnost Volunteer activity	62,00 %	25,00 %	13,00 %	100,00 %
Zdroj: autor Source: author				

Poznámka. V případě rozložení souboru trenérů podle stupně jejich trenérské licence a charakteru ekonomické aktivity nebyly zjištěny statisticky významné rozdíly.

Note. In the case of the distribution of a coach 's population according to the level of their coaching licence and a the character of their economic activity, there wer not found any statistical significant differences.

Dále je z tabulky 4a,b patrné, že v případě dobrovolníků je situace obdobná u obou druhů sportů, kdy nejvíce trenérů má licenci C, tedy třetí třídy (53 % individuální sporty, 62 % týmové sporty),

se zvyšující licenci se pak jejich počet snižuje. Rozdíly nalézáme u trenérů s trénováním jako vedlejší ekonomickou aktivitou, kdy v individuálních sportech jich má nejvíce licenci třetí třídy (40 %), v týmových sportech však licence druhé třídy (46 %). Nejméně jich pak má v obou případech nejvyšší licenci. Tyto rozdíly však nejsou statisticky významné.

Jak již bylo výše uvedeno, hodnocení účasti trenérů na odborných školeních majících afinitu k jejich trenérské činnosti je zcela odlišné než hodnocení jejich snahy o získání trenérské licence. Přehledné údaje uvádíme v tabulce 5a,b. Kromě profesionálních trenérů týmových sportů značná část všech ostatních skupin trenérů nepodstoupila v uplynulém kalendářním roce ani jedno odborné školení či seminář. Nejmarkantnější je tato situace u dobrovolných trenérů (38 % dobrovolných trenérů individuálních sportů a dokonce 52 % dobrovolných trenérů týmových sportů), nicméně je zde i vysoký podíl trenérů individuálních sportů, kteří jsou na svém trénování ekonomicky zainteresováni (21 % s hlavní ekonomickou aktivitou a 32 % s vedlejší ekonomickou aktivitou). U trenérů individuálních sportů je obecně nejčastější situace, kdy se zúčastní jednoho odborného školení či semináře za rok, nejméně častá je účast na 3 a více školeních (vyjma skupiny dobrovolných trenérů, zde se jedná o 13 % dotázaných trenérů).

V týmových sportech je pak zřetelný pokles roční frekvence školení či seminářů u dobrovolných trenérů (52 % z nich se nezúčastní ani jedné takovéto aktivity, 35 % podstoupí 1 aktivitu, 13 % 2 aktivity a 0 % pak 3 a více školení či seminářů). Nejmotivovanější jsou pak trenéři vykonávajících trenérskou činnost jako svou hlavní ekonomickou aktivitu. Nicméně, v případě tabulky 5a,b nebyly zjištěny statisticky významné rozdíly.

Tabulka 5a,b./ Table 5a,b.

Účast na školeních ke zvýšení trenérské odbornosti podle ekonomického charakteru trenérské činnosti./
Participance in Training Courses for Rising Coach's Specialism according to an Economic Character of Coach's Activity.

5a Individuální sporty 5a Individual sports	Žádné/ None	Jedno/ One	Dvě/ Two	Tři a více/ Three and more	Celkem/ Total
Hlavní ekonomická aktivita Main economic activity	21,05 %	29,47 %	30,53 %	18,95 %	100,00 %
Vedlejší ekonomická aktivita Partial economic activity	31,20 %	39,20 %	21,60 %	8,00 %	100,00 %
Dobrovolnická činnost Volunteer activity	38,18 %	43,64 %	5,00 %	12,73 %	100,00 %
5b Týmové sporty 5b Team sports	Žádné/ None	Jedno/ One	Dvě/ Two	Tři a více/ Three and more	Celkem/ Total
Hlavní ekonomická aktivita Main economic activity	11,00 %	10,94 %	34,38 %	43,75 %	100,00 %
Vedlejší ekonomická aktivita Partial economic activity	17,86 %	41,07 %	25,89 %	15,18 %	100,00 %
Dobrovolnická činnost Volunteer activity	52,00 %	35,00 %	13,00 %	0,00 %	100,00 %
Zdroj: autor Source: author					

Poznámka. V případě účasti trenérů na školeních směřujících ke zvýšení jejich trenérské odbornosti podle charakteru ekonomické aktivity nebyly zjištěny statisticky významné rozdíly.

Note. In the case of the coach's participance in training courses leading to rising their coach's specialism according to an economic character of coach's activity, there were not found any statistical significant differences.

Odlišné výsledky než v případě snahy získat trenérskou licenci či podstoupit školení/seminář jsme získali, pokud jsme se trenérů dotazovali na jejich účast na školeních nebo seminářích nemajících přímý vztah k jejich sportu či trenérské činnosti jako takové. Výsledky uvádíme v tabulce 6a,b. V téměř všech

hodnocených skupinách trenérů lze vysledovat sestupnou tendenci v počtu absolvovaných školení či seminářů, které nemají přímý vztah k jejich trenérské činnosti. Výjimkou je skupina trenérů individuálních sportů, kteří mají svou trenérskou činnost jako vedlejší ekonomickou aktivitu. V této skupině respondentů odpovědělo cca 41 %, že ročně neabsolvují žádné mimo oborové školení a cca 42 % z nich odpovědělo, že se zúčastnili jednoho školení. Rozdíl je tedy zanedbatelný a spolu s vyšší četností školení zaznamenáváme stejně zřetelný pokles jako u ostatních skupin (2 školení absolvovalo cca 8 % dotázaných z dané skupiny, 3 a více školení pak absolvovalo cca 6 % z nich). V přístupu ke školením či seminářům mimo obor trenérské činnosti jsou tak trenéři všech skupin velice homogenní.

Rozdíly mezi jednotlivými skupinami trenérů však lze nalézt v tom, zda podstoupili vůbec nějaké mimooborové školení či seminář. Žádné takové akce se nezúčastnilo 58 % dobrovolných trenérů týmových sportů a cca 53 % dobrovolných trenérů individuálních sportů. Nejmenší zastoupení v dané poloze pak měli trenéři, provozující trenérskou činnost jako vedlejší ekonomickou aktivitu (cca 41 % v individuálních sportech a cca 44 % v týmových sportech). Spolu s vyšší četností školení či seminářů se pak rozdíly mezi skupinami dotázaných trenérů stírají. Zjištěné rozdíly jsou statisticky významné na hladině $p = 0,05$.

Tabulka 6a,b./ Table 6a,b.

Účast trenérů na mimooborových školeních podle ekonomického charakteru trenérské činnosti./ Coaches' Participation in Training Courses not in Relation to their Coach's Activity according to an Economic Character of Coach's Activity.

6a Individuální sporty 6a Individual sports	Žádné/ None	Jedno/ One	Dvě/ Two	Tři a více/ Three and more	Celkem/ Total
Hlavní ekonomická aktivita Main economic activity	49,48 %	28,42 %	16,84 %	5,26 %	100,00 %
Vedlejší ekonomická aktivita Partial economic activity	40,80 %	42,40 %	12,00 %	4,80 %	100,00 %
Dobrovolnická činnost Volunteer activity	52,73 %	27,27 %	15,00 %	5,45 %	100,00 %
$X^2 (3, N = 275) = 8.7, p > 0.05$					
6b Týmové sporty 6b Team sports	Žádné/ None	Jedno/ One	Dvě/ Two	Tři a více/ Three and more	Celkem/ Total
Hlavní ekonomická aktivita Main economic activity	52,00 %	34,38 %	7,81 %	6,25 %	100,00 %
Vedlejší ekonomická aktivita Partial economic activity	43,75 %	34,82 %	14,29 %	7,14 %	100,00 %
Dobrovolnická činnost Volunteer activity	58,00 %	25,00 %	13,00 %	3,00 %	100,00 %
$X^2 (3, N = 236) = 8.7, p > 0.05$					
Zdroj: autor Source: author					

Poznámka. X^2 (stupně volnosti, N = velikost vzorku) = chí-kvadrát, p = p hodnota.

Note. X^2 (degrees of freedom, N = sample size) = chi-square, p = p value.

Lze tedy konstatovat, že se trenéři staví k různým druhům vzdělávání (licence, odborná školení či semináře, mimo oborová školení) velice různě. Výše uvedené platí pro všechny z dotazovaných skupin trenérů, nicméně i přesto lze mezi skupinami najít rozdíly v přístupu k jednotlivým druhům školení. Nejhomogennější jsou trenéři v přístupu ke školením či seminářům nemajícím přímý vztah k oboru jejich trenérské činnosti.

Výše uvedená zjištění jsou pak ve shodě s ochotou trenérů do svého vzdělávání investovat. Konkrétně jsme zjišťovali, jak velký finanční objem utratí trenéři jednotlivých ekonomických skupin ročně za odbornou literaturu. Výsledky (přehledně uvedeny v tabulce 7a,b) jsou velice podobné přístupu

trenérů ke školením mimo obor jejich trenérské činnosti. Čím vyšší finanční náklady, tím se snižuje počet trenérů v jednotlivých skupinách, kteří jsou ochotni tyto náklady vynaložit. Nejméně jsou ochotni utrácet za odbornou literaturu dobrovolní trenéři. V týmových sportech vynaloží méně než 1000 Kč ročně plných 78 % dobrovolných trenérů týmových sportů a cca 66 % dobrovolných trenérů individuálních sportů. Ve všech kategoriích finančních nákladů nad 1000 Kč pak nejvyšších skóre dosahují trenéři mající trenérskou činnost jako svou hlavní ekonomickou aktivitu, a to jak v týmových tak také v individuálních sportech. Od 3000 Kč ročně výše je to však ve všech skupinách trenérů méně než 10 % dotázaných (vyjma profesionálních trenérů individuálních sportů, těch vynaloží 3000 – 4000 Kč cca 12 %). Rovněž v případě nákupu odborné literatury trenéry jsou zjištěné statisticky významné rozdíly ($p = 0,05$).

Tabulka 7a,b./ Table 7a,b.

Finanční objem, který trenéři utratí ročně za odbornou literaturu v závislosti na ekonomickém charakteru jejich trenérské činnosti./ The Amount of Money which Coaches spend on specialized Literature according to an Economic Character of Coach's Activity.

7a Individuální sporty 7a Individual sports	0 - 1000 Kč	1000 - 2999 Kč	3000 - 4999 Kč	5000 Kč a více	Celkem/ Total
Hlavní ekonomická aktivita Main economic activity	48,42 %	40,00 %	11,58 %	0,00 %	100,00 %
Vedlejší ekonomická aktivita Partial economic activity	62,40 %	31,20 %	6,40 %	0,00 %	100,00 %
Dobrovolnická činnost Volunteer activity	65,45 %	23,64 %	9,09 %	1,82 %	100,00 %
$\chi^2 (3, N = 275) = 9.7, p > 0.05$					
7b Týmové sporty 7b Team sports	0 - 1000 Kč	1000 - 2999 Kč	3000 - 4999 Kč	5000 Kč a více	Celkem/ Total
Hlavní ekonomická aktivita Main economic activity	42,19 %	43,75 %	7,81 %	6,25 %	100,00 %
Vedlejší ekonomická aktivita Partial economic activity	54,47 %	35,71 %	6,25 %	3,57 %	100,00 %
Dobrovolnická činnost Volunteer activity	78,33 %	21,67 %	0,00 %	0,00 %	100,00 %
$\chi^2 (3, N = 236) = 8.9, p > 0.05$					
Zdroj: autor Source: author					

Poznámka. χ^2 (stupně volnosti, N = velikost vzorku) = chí-kvadrát, p = p hodnota.

Note. χ^2 (degrees of freedom, N = sample size) = chi-square, p = p value.

Diskuse

Námi získané výsledky ukazují na homogenitu trenérské populace v přístupu k vlastnímu vzdělávání napříč sporty. Získané výsledky se mezi týmovými a individuálními sporty liší pouze v dílčích aspektech, a to především v otázce účasti na dalších, tj. nelicenčních, školeních, která však směřují ke zvýšení trenérské odbornosti. Trenéři týmových sportů, kteří vykonávají trenérskou profesi jako svoji hlavní ekonomickou aktivitu, se zdají být motivováni více, než jejich kolegové z individuálních sportů. Možným vysvětlením je skutečnost, že trénovat týmový sport je možno pouze na klubové úrovni, kde lze předpokládat i jistý tlak na průběžné doškolování zaměstnanců ze strany majitelů klubu či svazu. Profesionální trenéři v individuálních sportech mohou působit jak v oblasti sportu řízeného některým ze sportovních svazů (např. trenéři reprezentace či jedinců nejvyšší domácí soutěže) tak také jako fitness trenéři, trenéři bojových sportů (např. čím dále oblíbenější MMA atp.). V tom případě mohou pracovat na živnostenský list, mít svoji vlastní klientelu a být odpovědní pouze sobě, resp. svým klientům. Z jejich pohledu tedy nemusí být třeba absolvovat mnoho školení za rok.

Další rozdíl mezi týmovými a individuálními sporty nacházíme v případě trenérů vykonávajících svoji činnost jako vedlejší ekonomickou aktivitu, a to v oblasti úrovně získané či studované licence. V týmových sportech je opět zřetelný vyšší podíl trenérů majících či studujících alespoň druhou nejvyšší licenci. Důvod předpokládáme obdobný jako ve výše uvedeném případě dalších odborných školení. Pokud však pro trenéry nepředstavuje trénování majoritní příjem, klesá i podíl těch, kteří mají či chtějí mít nejvyšší licenci.

V rámci komparace námi dosažených výsledků s výsledky výzkumu Gállové, & Jůvy (2018), kteří porovnávali trenéry studující v letech 2011 a 2016 trenérskou licenci na Fakultě sportovních studií Masarykovy univerzity z hlediska rozvoje neformálního vzdělávání, lze konstatovat minimálně dvě skutečnosti. Za prvé je to složení výzkumného souboru z hlediska dosažených trenérských licencí. Gállová, & Jůva (2018) měli nejvíce respondentů z řad trenérů 3. třídy (53 % v roce 2011 a 62 % v roce 2016), méně jich mělo 2. třídu (27 %, resp. 23 %) a nejméně pak bylo trenérů 1. třídy (11 %, resp. 2 %). V našem případě je proporční složení obdobné, nejvíce trenérů má nebo studuje 3. třídu, méně pak 2. třídu a nejméně pak nejvyšší trenérskou kvalifikaci. V našem šetření jsme však dále poukázali na závislost počtu trenérů studujících některou z licencí na charakteru ekonomické činnosti daných trenérů.

Kromě výše uvedeného je třeba vzít v úvahu rovněž složení výzkumného souboru, kdy v České republice je pro získání některé z vyšších trenérských licencí (druhá a první třída) nejprve dosáhnout licence předchozího stupně. Logicky tak bude největší podíl těch, kteří mají nižší stupně trenérských kvalifikací. To je však společné východisko pro všechny realizované či plánované výzkumy nezávisle na řešitelském kolektivu.

Gállová, & Jůva (2018) rovněž konstatují, že trenéři považují nabídku dalšího (nelicenčního) odborného vzdělávání za nepříliš vyhovující, a to jak z hlediska zacílení kurzu (31 % dotázaných v roce 2011 i v roce 2016) tak také šíře nabídky (30 % v roce 2011, 36 % v roce 2016). To může souviset s naším zjištěním, že podíl trenérů, kteří absolvujících školení ke zvýšení odbornosti s počtem školení, výrazně klesá. Výjimku tvoří již zmínění profesionální trenéři týmových sportů. Zároveň jsme zjistili poměrně vysoký počet trenérů v obou druzích sportu, kteří neabsolvovali v posledním roce žádné odborné školení. Horší situace je v individuálních sportech.

V zahraničí je přitom řada autorů, kteří vyzdvihují potřebu dalšího vzdělávání trenérů, na čemž by se měly podílet kromě sportovních svazů také další sportovní instituce (Crisp, 2018; Gilbert, 2009). Nejčastěji by se tedy na dalším vzdělávání trenérů měly podílet kluby atp. Z tohoto hlediska lze považovat častější další vzdělávání trenérů týmových sportů, které jsme zjistili v rámci našeho šetření, za pozitivní zjištění. Opět, jak již bylo výše zmíněno, v tom ale hraje významnou roli ekonomický charakter trenérské činnosti.

Částečně se vzdělávání trenérů věnují také Jůva, & Tomková (2010), kteří v rámci svého výzkumu využili v roce 2008 modifikovaný dotazník Cesta k trenérské profesi. Výše uvedení autoři zjistili, že v otázce hodnocení trenérského vzdělávání je trenérská obec dosti nejednotná. Podle jejich zjištění zhruba 50 % dotázaných uvedlo, že nabídka vzdělávání trenérů podle potřeby sportovní praxe, 42 % ale uvedlo, že tomu tak není (zbytek využil možnosti „nemohu se vyjádřit“). Celkem 52 % jimi dotázaných trenérů dále odpovědělo, že podle jejich názorů má vzdělání trenéra přímý vliv na jeho kariéru a finanční ohodnocení, cca 36 % s tím nesouhlasí. Je ovšem otázka, zda právě tato skutečnost by měla přimět dobrovolné trenéry k dalšímu vzdělávání. Z námi dosažených výsledků vyplývá, že tomu tak není. V případě ekonomické závislosti na trenérské činnosti s výše uvedenými autory souhlasíme. Jůva, & Tomková (2010) se dále věnují překážkám v podstoupení dalšího vzdělávání ze strany trenérů. V tomto případě je nejčastěji zmiňován nedostatek času (souhlasí či spíše souhlasí cca 38 % dotázaných), dále následuje důvod finanční náročnost školení (cca 31 %). V týmových sportech je možno apelovat na kluby, aby část finančních nákladů spojených s dalším vzděláváním trenérů svým zaměstnancům či dobrovolníkům hradily, v individuálních sportech je situace samozřejmě složitější, což i odpovídá námi zjištěným výsledkům. Velice zajímavý poznatek uvádějí Jůva, & Tomková (2010) v oblasti hodnocení vlastní odborné připravenosti trenérů. Celkem cca 80 % jimi dotázaných trenérů se domnívá, že je k profesi trenéra odborně dobře připraveno. Toto deklarované sebeuspokojení může být také důvodem nízké četnosti dalšího vzdělávání, které jsme zjistili napříč různými skupinami námi dotázaných trenérů.

Námi realizovaným výzkumným šetřením se podařilo zodpovědět všechny položené otázky, a to následovně.

Na otázku, zda ekonomický charakter trenérské činnosti ovlivňuje ochotu trenérů se vzdělávat v daném oboru lze odpovědět kladně, nicméně existují rozdíly mezi formálním vzděláváním (trenérská licence) a dalšími druhy vzdělávání.

Na otázku, zda trenéři přistupují aktivně i ke vzdělávání mimo obor své trenérské činnosti odpovídáme zamítavě. Můžeme konstatovat, že téměř ve všech dotázaných skupinách klesá procentuální

podíl kladných odpovědí s rostoucím počtem mimooborových školení. Odpovídá to již naznačenému formalismu v přístupu trenérů k sebevzdělávání.

Nebyly zjištěny ani zjevné ani statisticky významné rozdíly mezi trenéry individuálních a týmových sportů stran jejich přístupu k sebevzdělávání, zásadnější se jeví být finanční ohodnocení jejich činnosti, tj. zda vykonávají trenérskou činnost jako svoji hlavní ekonomickou aktivitu, vedlejší ekonomickou aktivitu či jako dobrovolnou činnost.

Z prezentovaných výsledků je dále zřejmá souvislost mezi ekonomickým charakterem trenérské činnosti a stupněm trenérské licence, na čtvrtou výzkumnou otázku lze tedy odpovědět kladně.

Pracovní hypotéza nebyla jako celek potvrzena. Mezi soubory trenérů z hlediska ekonomického charakteru jejich trenérské činnosti byly sice zjištěny v oblasti dosaženého školního vzdělání, účasti na mimooborových školeních a výdajů za odbornou literaturu difference významné na hladině $p = 0,05$. Statisticky významné rozdíly ($p = 0,05$) však již nebyly zjištěny v oblastech trenérských licencí a dalších odborných školení.

Limitem studie je zcela jistě způsob výběru výzkumného souboru. Daný soubor je sice na první pohled dostatečně rozsáhlý a umožňuje segmentaci na více kategorií včetně hodnocení výsledků některými statistickými technikami, na druhou stranu jsou některé z námi stanovených kategorií výzkumného souboru málo početné, resp. mohou být neproporciální skutečnému stavu. Z výše uvedeného důvodu nelze získané výsledky zobecňovat na celou populaci trenérů a je třeba doplňujícího šetření. Nicméně, provedený výzkum vytváří vhodné zázemí a výchozí pozici pro širší a zároveň již vhodně zacílené šetření. Výše uvedený limit může být také důvodem, proč nebyly nalezeny statisticky významné difference mezi segmentem trenérů individuálních sportů a segmentem trenérů týmových sportů.

Jako další limit vnímáme skutečnost, že všichni dotázaní trenéři měli nebo aktuálně studovali některou z trenérských licencí. Je to sice základní kvalifikační předpoklad výkonu trenérské činnosti, nicméně to oslabuje vypovídací schopnost otázky zaměřené právě na výši trenérské licence (chyběla možnost, že žádnou nemají).

Jak již bylo uvedeno výše, jako přínos práce vnímáme, kromě získaných poznatků, vytvoření pozice pro budoucí vhodně zacílený výzkum. V případě budoucího výzkumu se nabízí podrobit získaná data detailnějšímu statistickému zpracování. Dalším benefitem práce je, že se podařilo ukázat na skutečnost, že ekonomická zainteresovanost trenérů na jejich trenérské činnosti je spojena s jejich dalším vzděláváním, blíže viz Závěr.

Závěr

Z uvedených výsledků dále vyvstává několik závěrů. Jedním z nich je, že trenéři se sice průběžně věnují svému vzdělávání, nicméně rozhodující se zdá být formální potřeba dosažení určitého stupně vzdělání (trenérská licence). Absolvování ostatních forem sebevzdělávání je pak zřejmě determinováno ekonomicky. V případě zaměstnání ve sportovním klubu může synergicky spolupůsobit efekt obou výše zmíněných závěrů. Výše uvedené podporují i výsledky šetření stran nákupu odborné literatury (ten lze přitom považovat za další předpoklad osobního rozvoje či vzdělávání).

Nejhorší výsledky z hlediska aktivního přístupu trenérů k vlastnímu vzdělávání byly zjištěny v oblasti školení mimo obor jejich trenérské činnosti a nákupu odborné literatury. Prvně uvedené není nijak překvapující, za problém však lze označit velmi nízký objem finančních prostředků, který jsou trenéři, a to i ti profesionální, ochotni utratit za odbornou literaturu. Tu lze přitom vnímat jako jeden ze stěžejních prostředků průběžného a kontinuálního sebevzdělávání. Objem finančních prostředků, který dotázaní trenéři vydají za odbornou literaturu, rovněž naznačuje orientaci trenérů především na domácí literaturu.

V rámci srovnání trenérů mezi týmovými a individuálními sporty dosahují mírně lepších výsledků v oblasti zapojení se do aktivit souvisejících se vzděláváním trenéři týmových sportů, především díky kategorii profesionálních trenérů. Na druhou stranu se trenéři týmových sportů zapojují méně do školení mimo obor své trenérské činnosti.

Výše uvedená studie tak vytváří, kromě již sděleného, důvod pro detailní zjištění motivace trenérů k jejich dalšímu vzdělávání ve všech rovinách (trenérské licence, odborné a další kurzy, domácí samovzdělávání) a jejich orientaci na konkrétní zdroje vzdělávání.

Literatura

- Crisp, P. (2018). Sports Coach Mentoring – Impacts on the Mentors, not the ‘Mentees’. A Case Study of the Active Sussex Coach Support Officers Scheme. *Sport Journal*, May 17 2018. Dostupné z <http://thesportjournal.org/article/sports-coach-mentoring/>
- Gálová, T., & Jůva, V. (2018). Rozvoj neformálního vzdělávání sportovních trenérů. *Studia Sportiva*, 12(2), 122–135.
- Gilbert, W. (2009). Formal vs. Informal Coach Education: A Commentary. *International Journal of Sports Science & Coaching*, 4(3), 335–337.
- Jansa, P., & Kovář, K. (2008). Názory a postoje trenérů v týmových sportech. In *Hry 2008* (pp. 113–120). Plzeň: ZU PF KTV.
- Jůva, V., & Tomková, Z. (2010). Cesta k trenérské profesi. *Studia Sportiva*, 4(1), 89–100.
- Kovář, K. (2011). Současné trendy ve vzdělávání trenérů. *Čes. Kinantropologie*, 15(3), 8–18.
- Lara-Bercial, S., North, J., Härmäläinen, K., Oltmanns, K., Minkhorst, J., & L. Petrovic (2017). *European Sport Coaching Framework*. Champaign, Illinois, United State: Human Kinetics.
- Lyle, J., & Cusson, CH. (2016). *Sport Coaching Concepts: A Framework for coaching practice*. London: Routledge.
- Nelson, L., Groom, R., & Potrac, P. (2016). *Learning in Sports Coaching: Theory and Application*. London: Routledge.
- Potrac, P., Gilbert, W., & Denison, J. (2013). *Routledge Handbook of Sport Coaching*. London: Routledge.
- Svoboda, B. (1998). Trenéri a současný sport. *TVSM*, 64(4), 37–42.
- Vaněk, M., Hošek, V., & Svoboda, B. (1974). *Studie osobnosti ve sportu*. Praha: UK.

PhDr. Kamil Kotlík, Ph.D.

Katedra pedagogiky, psychologie a didaktiky tělesné výchovy a sportu

FTVS UK

José Martího 31

162 52 Praha 6 – Veveslavín

kotlik@ftvs.cuni.cz